

Çağdaş Pedagojik Anlayışa Uygun Üç Düşünür Ve Üç Yazı (1910-1919) (Sâtı Bey, İsmail Hakkı (Baltacıoğlu), Halil Fikret (Kanat))

*

Savaş Karagöz*

Öz

Bu çalışmada II. Meşrutiyet dönemi mevcut eğitim sistemi ile ilgili düşünceler ve Cumhuriyet Dönemi eğitim sisteminin gelişmesine katkı sağlayan düşüncelere yer verilmiştir. 1910-1919 yılları arası Tedrisat Mecmuası'nda yayınlanan Sâtı Bey'in "Ne İçin Geri Kaldık", İsmail Hakkı (Baltacıoğlu)'nın "Bizde maarif nasıl telakki ediliyor?" ve Muallim Halil Fikret (Kanat)'in "Mekteplerde İnzibat Ve Ahlaki Seciyeyi Takviye", isimli yazıları günümüz eğitim durumunun daha iyi anlaşılması ve günümüz eğitimcilerine bir tecrübe katması amacıyla Osmanlıcadan Türkçeye transkripsiyonu yapılmıştır. Transkripsiyonu yapılan yazılara bakıldığında mevcut dönem içinde eğitimin önemi, eğitime bakış açısı, eğitimden beklentiler, ilerlemede eğitimin önemi, öğretmenlerin azim ve sebat içerisinde çalışmaları, eğitim öğretim ortamında uygulanan verimsiz yöntem ve tekniklerden, okulların öğrencilerin kişilik ve karakter gelişimine katkı sağlamadıklarının işlendiği görülmüştür. Ayrıca incelenen yazılarda dile getirilen eksiklikler üzerine öneriler getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sâtı Bey, İsmail Hakkı (Baltacıoğlu), Halil Fikret (Kanat), Muallim, Maarif, Psikoloji, Seciye, Karakter, Ahlak, Disiplin, Eğitimde ceza ve dayak

* Dr. Rehber Öğretmen. Kayseri İl Millî Eğitim Müdürlüğü. Eposta: karagozsavas@hotmail.com

Three Philosopher And Three Article Appropriate Contemporary Pedagogical Comprehension (1910-1919) (Sâtı Bey (Mustafa), İsmail Hakkı (Baltacıoğlu), Ha- lil Fikret (Kanat))

*

Abstract

In this paper, II. Constitutional Period education system and the ideas effecting the education system Republic Period. Ne İçin Geri Kaldık" by Sâtı Bey,' "Bizde maarif nasıl telakki ediliyor?" by İsmail Hakkı (Baltacıoğlu) and "Mekteplerde İnzibat Ve Ahlaki Seciyeyi Takviye by Muallim Halil Fikret (Kanat) were translated into Turkish to give new horizons to today's educators. Expectations from the education, importance of education, advancements in education, teachers' ambitions for working, inefficient teaching techniques and their negative effects on students were the main subject hold in these three Works. Furthermore, it was proposed some solutions to the problems.

Keywords: Sâtı Bey, İsmail Hakkı (Baltacıoğlu), Halil Fikret (Kanat), teacher, Education, psychology, personality, character, morality, discipline, education in prisons and beatings

Giriş

Eğitim alanında yapılan görüş ve önerilerin daha etkili olabilmesi için, bu görüşlerin tarihi temelleri, tarihsel bir süreç içinde ele alınıp değerlendirilerek günümüz koşullarına uygun bir şekilde analizinin yapılması, eğitim alanı ile ilgili düşüncelerden hareketle Türk eğitim sisteminin problemlerinin değerlendirilip analiz edilebilmesi, çözüme kavuşturulabilmesi için geçmişte ileri sürülen görüş, uygulama ve önerilerin iyi bilinmesi gerekmektedir (Karagöz, Duman, 2014, s. 575). Bu doğrultuda incelenen üç önemli yazıda eğitim ve öğretimle ilgili o dönem var olan problemler ile bugün eğitim ortamlarında var olan problemlerle benzerlik taşıdığı görüldüğü için transkripsiyonu yapılarak incelenmiştir.

1- “Ne İçin Geri Kaldık”

Sâti Bey İstanbul Darülmuallimin müdavimlerine (öğretmen adaylarına) vermiş olduğu konferansta “Ne İçin Geri Kaldık” başlığı altında düşüncelerini dile getirerek muallim adaylarının ufkunu aydınlatmaya çalışmıştır. Bu konferansta, , Avrupalıların, Amerikalıların ilim ve terakkide nasıl ileri gittiklerini, bizde ise gerilemenin nedenlerini “*taassup, cehalet ve azim ve sebatsızlık*” başlıkları altında incelemiştir. Bu konuda;

Efendiler!

*İzah ve ispata muhtaç olmayan hakikatlerdendir ki! Biz, Osmanlılar, tarîki terakkide akvam-ı mütemeddinenin hemen hepsinden daha geri kaldık. Hayatı medeniyette, birkaç asırdan beri fevkalâde denilebilecek derecede büyük terakkiyât ve teceddüdât vukua geldi. Bu terakkiyât ve teceddüdât, bilhassa son kırk elli sene zarfında akıllara hayret verecek bir dereceyi buldu... **Biz bütün bu harekât-ı teceddüdiyyeye karşı - maa teessüf- uzun müddet lakayt, hatta bir dereceye kadar muhteriz ve müteneffir durduk. Bütün akvamı -mütemeddine- Avrupalılar, Amerikalılar, Japonlar... Birbiriyle müsabaka edercesine ilerlemeğe çalışırken, biz- bil-akis bu cereyan-ı umûmiyyeye kapılmamağa, yerimizde kalmağa çabaladık. Bu suretle o milletlerle aramızda terakki ve temeddün- itibariyle bir mesafe açılmasına ve bu mesafenin gittikçe büyümesine sebep olduk. Şimdi bizimle yalnız bu harekât-ı terakkiperverâneye pîşvâ olan büyük eski milletler arasında mesafe değil bu harekâta en geç iştirak***

etmiş olan küçük ve yeni milletler arasındaki mesafe bile her sahi-i izan ve hamiyetin yüreğini sızlatacak bir dereceyi buldu. Evet! Cezayir'in, Bosna'nın ve hatta Bulgaristan'ın umrân ve terakkisi bile bizi mahcubiyetten kızartacak, tesirde ağılatacak bir dereceye geldi... Bu kadar söylemekten maksadım, sizi sade bir tesir ve teessüfe davet etmek değil, bu hâlin serian olması izale vesaitini tetkik ve taharriye mecbur eylemektir. Çünkü: Siz mürebbi olacağımız nesli atiyi ihzar vazifei mühimmesini deruhte edeceğiniz için her şeyden ziyade şu meselelerle iştigali zihin etmek mecburiyetinizdesiniz: Tariki terakkide artık metin ve seri adımlarla ilerlemek için ne yapmalıyız? Şimdiye kadar kaybettiğimiz zamanı telafi etmek için ne gibi tedâbire tevessül eylemeliyiz? Bilirsiniz ki bir hastalığın çâre-i tedavisini bulmak için evvelâ o hastalığı teşhis etmek, onun sebebini menşeyini anlamak lâzım gelir. Bunun gibi: Bir devri ictimaiye ye deva-i saz olmak için de evvel-emirde onun esbap ve sevaikini bilmek iktiza eder. Demek olur ki: Şimdiden sonra terakki için ne yapmalıyığımız lâzım geldiğini anlamak için, şimdiye kadar ne için terakki etmemiş bulunduğumuzu bilmek lazım gelir. Öyle ise, düşünelim: Ne için geri kaldık? (Sâtı Bey, 1910, s.37). Sorusunu sorarak öğretmen adaylarını mevcut durum hakkında düşünmeye sevketmiştir.

Sâtı Bey konuşmasında Avrupalıların adem-i terakkimizin esbabını dinimizde aradıklarını, Osmanlı'nın terakki etmemesinin sebebini İslam olmalarına bağladıklarını ve İslam milletlerinin hiç birinin ilerleme kaydedemediklerinin sebebini İslam dinine bağlamalarına inanmadığını şu ifadelerle belirtmiştir.

Bazı Avrupalılar, adem-i terakkimizin esbabını dinimizde arıyor "Osmanlıların terakki etmemesi İslâm olduklarından dolaydır" diyorlar. Bunların fikirlerince "İslâm milletlerin hiç birisi müterakki değildir. İslâmiyet Afrika'da akvam-ı ibtidâîyeye lâhyık, terakkiyât-ı medeniye ye mâni' bir dindir". Gerçi bu iddiaya ve esas ittihaz olunan kaziyeler doğrudur. Fakat bu kaziyelerden böyle bir netice istihracı doğru ve muntafi değildir. Bir vadinin gayr-i mezru olduğunu görür görmez onun gayri kabil ziraat bulunduğuna hüküm vermek ne kadar mantıksız ise... Bir memleketin gayri mamur olduğunu öğretir öğretmez onun gayr-i kabil imar bulunduğuna hüküm vermek ne kadar hatalı ise... Milet İslâmiye'nin gayr-i müterakki olduğuna bakarak İslamiyet'in mâni' olduğuna hüküm vermek de o kadar mantıksız, o kadar hatalıdır. Böyle bir toprağın ziraata salih olup olmadığını anlamak için terakkiyi tetkik etmek, böyle bir memleketin amirane kabiliyetli olup olmadığını anlamak için mazisini hatıra getirmek lazım

olduğu gibi İslâmiyet'in mâni'-i terakki olup olmadığını anlamak için de mâni'-i terakki ahkâmı bulunup bulunmadığını ve Mîlel İslâmiye'nin mazide terakki etmiş olup olmadığını tetkik etmek iktiza eder. Tarihi-i medeniyet gösterir ki; Araplar ve Türkler zuhuru-ı İslâm'a kadar pek iptidai bir halde iken İslâmiyet'in zuhurunu müteakip- tarihide emsali pek az görülen bir süratle terakki etti; içlerinden birçok âlimler yetişti; eski Yunanlıların asarı ilmîye ve felsefîyesi- terakki evvelâ tercüme sonra tefsir ve nihayet tevsi' ve ikmal ile iştigal etti; Ulûm-i İslâmiyet böyle birçok âlimler ve mütefekkirler yetiştirir iken, birçok keşfiyât ve ihtirâate bâis olurken... Ulûm-i nasrâniyyet hiçbir ilmin tatbikine müsaade etmiyor, efkâr-ı mukarrir hilâfında düşünmeğe cüret eden âlimleri ihrâkı bannar ediyordu... Kurunu vustâda mesele-i fikir ve medeniyeti ikaz ve muhafaza-i şeref İslâmlara aittir. Medeniyet-i hazıra ilk esaslarında İslâmlara medyundur. Bu hakâyık-ı tarihiye ye nazaran, şüphe edilemez ki: şimdiki Avrupalıların terakkisi Hıristiyan olduklarından dolayı değildir. Çünkü kü kurunu vusta zulmetlerinin failleri de Hıristiyan idi. Şimdiki Mîlel İslâmiye'nin adem-i terakkisi de İslâm olduklarından dolayı değildir. Çünkü Endülüs medeniyet-i müşşâ'ş'â banileri de İslâm idi... Şu hâle göre katiyen kanaat hâsil edilmek lazım gelir ki: Adem-i terakkimizin sebebi İslâmiyet değildir. Mamafih şurası da inkâr edilmemek iktiza eder ki: Terakkiye niyet ettiğimiz zamandan beri tesadüf ettiğimiz düşmanların en zorluları kendilerine diyaneti siper ittihaz etmişlerdi, bizi yerimizde durdurmağa ve hatta geri döndürmeğe çalışanlar en ziyade dinin kuvvetinden istifade etmek istemişler idi...(Sâtı Bey, 1910. s. 38).

Sâtı Bey ayrıca gerilemenin nedenleri arasında taassup, cehalet, kaza ve kadere olan inançlardan kaynaklandığını şu şekilde ifade etmiştir.

Taassup ve cehalet işine terakkimize mâni' olan sebeplerden birisi halkta taassubu cahilaneyi izale etmek, ahaliye Dini İslâm'ın ahkâmını hakkıyla anlatmak ve bu suretle Dinî makasidi âlet ittihaz etmek isteyen erbabı müfsidini en keskin silahlarından mahrum bırakmak... Temini terakki için sarfına mecbur olduğumuz mesaiden bir kısmının hedefi! İslâmiyet'in mâni'-i terakki olduğunu iddia edenler İslâmlardaki kaza ve kader itikadından ve tevekkül itiyadından da bahsederler. Derler ki: İslâmlar kaza ve kadere pek mutekit olduğu için her şeyini Allah'tan bekler, her şeye tevekkül gösterir, çalışmayı abes bulur, işte bunun için terakki etmez, bunun için terakki edemez... Fil-oaki' bu iddianın içinde doğru olan ciheti vardır. Aramızda itaatlerini "Allah elbette rızkımızı verir". " Kaderden fazla bir şey olmaz, iş olacağına varır" gibi sözler

ile mazur göstermek isteyenler. Maa teessüs pek de nadir değildir. Fakat bu itikatlar ve itiyatlar İslâmiyet'in ahkâmı neticesi değil. Bilakis bu ahkâma münafiledir. Bîtaraf filozofların da itiraf ettikleri vecihle kaza ve kader itikadı esasen İslâmiyet'e münhasır değildir. Bütün edebânı saire de ve hatta Hıristiyanlıkta da mevcuttur. İslâmiyet kaza ve kadere istinat ile beraber esbaba tevessülü de âmirdir. Ehli Sünnet irade-i cüz'iyeye itikat etmekte ve bunu inkâr ile kul fiilinde muztar dini cebriyeyi tekfîr eylemekte (Sâti Bey, 1910. s. 39-40).

Sâti Bey ayrıca adem-i terakkimize sebep olarak Türk Irkı'nın kabiliyetsizliğini ileri sürenlerin olduğunu söyleyerek bu fikrin temelsiz olduğunu Türk ırkının özelliklerine değinerek şu ifadelerle çürütmeye çalışmıştır.

Adem-i terakkimize sebep olarak, "Türk Irkı"nın kabiliyetsizliğini ileriye sürenler dahi vardır. Bunlar diyorlar ki: Osmanlılığın müessisi ve müdürü Türklerdir. Hâlbuki Türk Irkı terakki ve temeddüne kabiliyetsiz, yalnız harb ve cidale temayüldür. Evvel en şurası şayanı dikkattir ki: Irkların kabiliyeti meselesi öyle zan olunduğu kadar kolay hallonulabilecek meselelerden değildir. Bu gün yalnız bir şeye mütemayil görünen bir ırk ve kavim, bir müddet sonra büsbütün başka şeylerde bir temayül ve kabiliyet kazanabilir: Az cümle Almanlar beş asır evvele gelinceye kadar büsbütün başka bir halde idiler, onlar da- tıpkı Türkler gibi- hep harb ve cidal ile meluf idiler. Bu hâl onların şimdi en birinci milel maslaha sırasına geçmesine sebep olmakla beraber hayatı sınaie ve ticariyece terakkiyatı medeniye de birinciler arasına girmelerine mâni' olmamıştır. Kezalik Japonlar dâhi kırk sene evvele gelinceye kadar muharebâtı dâhiliye ile vakit geçirmekte, Avrupa medeni yy etine şedit bir gayz ve adavet beslemekte idi. Bu hâl onların şimdi cihanın en müterakki ve en kuvva milletleri sırasına geçmesine mâni' etmemiştir. Demek ki: Türkler şimdiye kadar hakikaten hiçbir asır terakki göstermemiş bile olsaydı, bundan Türk Irkı'nın kabiliyetsizliğini istidlâl etmek doğru olmaz idi. Hâlbuki: Türk Irkı'nın şimdiye kadar bir asır kabiliyet göstermemesi olduğu yolundaki iddia da yanlıştır. Medeniyeti İslâmiye yalnız Arapların mahsulü sayı ve himmeti değil idi, Ulemayı-ı İslâmiye arasında Türkler dâhi çok idi; Macarlar dahi Türk Irkındandır ve bu gün diğer Avrupalılardan hiç de geri değildir. Nihayet şurası da nazar-ı dikkatten dur tutulmamak iktiza eder ki: Bu günkü Osmanlılar artık halis Türk değildir; Devlet-i Osmaniye'yi tesis etmiş olan Türkler taht idarelerine aldıkları akvam ile pek çok ihtilâl etmişlerdir. Memalik-i Osmaniye, esasen dünyanın ana-sırı en çok ve en muhtelit uruku, en mütenevvi ve en girift olan kısmıdır. Cariye

istifraş, yeniçeri devşirmesi usulleri Türklerin de bu şebekeye girmesine, Türklerin de bütün bu muhtelif ve mütenevvi' ırklar ve unsurlar ile ihtilât etmesine sebep olmuştur. Onun için bu gün Osmanlıların Türk denilen kısmı bile halis Türk ırkından değildir. Demek ki: Bizim adem-i terakkimizin, Türk ırkının kabiliyetsizliğinden neşet ettiği yolundaki iddia dâhi ezheri cihet merdûddur (Sâti Bey, 1910a. s. 43-45).

Sâti Bey'e göre geri kalmışlığımızın sebebi azim ve sebatsızlığımızdır. Azim ve sebatın üzerine icatlar üzerindeki etkisinden, Newton'dan, röntgenin keşfinden bahsederek şu fikirleri beyan etmiştir.

Fikrimce, geri kalmaklığımıza badi olan esbabın en mühimlerinden biri bizde azim ve sebatın noksanıdır. Azim ve sebat, bila mübalağa denilebilir ki, medeniyet-i haziranın en mühim müsebbibi, en kuvvei saikidir. Her türlü terakkiyât ve muvaffakiyetin, keşfiyât ve ihtirââten en mühim amelidir. Bizde bu hakikat lâyük-ı vecihle takdir ve teslim edilmemiştir; ekseri muvaffakiyetleri tesadüfe veya ani bir tefekküre hamletmek yolunda bir temayül mevcuttur. Meselâ her münasebetle tekrar edilip durmaktadır ki: Newton cazibe-i umumiye kanununu bir elmanın sükülüne bakarak keşfetmiş,- Röntgen ecsâm-ı gayr-i mürettebinin-fotoğrafını almak usulünü bir tesadüf sayesinde ihtira etmiş, filan filan devletler ufak tesadüf sebebiyle muvaffak veya mağlup olmuştur. Fakat hakikat-i hâl bu merkezde değildir: Newton cazibeyi-i umumiye kanununu- tasvir ettikten ancak on üç sene kadar sonra meydana çıkarmıştır. Bu kanunu tasvir edince doğru olup olmadığını anlamak için hesap yapmış ve o zaman malûm olan sahalara göre hesabın neticesini farz ettiği kanuna muvaffak görmediği için bu fırsatı muvakkaten bir tarafından bırakmış ve ancak on üç sene sonra yapılan yeni mesahalara göre hesabını tekrar edip neticeyi muvaffak görünce farziyesinin hakikaten mutabık olduğuna kani olmuş, bundan sonra bu kanunun neticelerini tetkik ve tahlil ederek semâviyenin ilk esaslarını kurmuştur. Demek ki: Newton'un keşfiyâtına ne sadece bir tesadüfün mahsulü ve nede kısa bir tefekkürün neticesidir; bu keşfiyât medîd bir hayat-ı saiyânenin senelerce süren bir silsile-i tefekkürâtın mahsulüdür. Bunu Newton kendisi de itiraf etmiş, kanunu nasıl keşfettiğini soranlara "daima düşünerek !" Cevabını vermiş idi. Muhtelif milletlerin tarihlerine de göz gezdiriniz, görürsünüz ki onlar dâhi muvaffakiyetlerini hep say ve sebat ile istihsal etmişlerdir. En ziyade muvaffak olan milletler maksatlarına nail olmak için bıkmadan meyas olmadan uzun bir müddet sarf-ı mesaiye devam eden milletlerdir. Velhâsıl çalışmak bir azim-i kuvve ile bir sebat-ı daimi ile çalışmak tesadüf olan müşkülât fütur getirmeyerek

çalışmak... İşte terakki için en lazım olan haslet İtiraf etmeliyiz ki: maa teessüf bu haslet bizde pek az minnet midir? Biz çalışırız fakat bir iş üzere sebat ile değil; uğraşırız, fakat bir maksat uğrunda cesaret ile değil. İstihsal ettiğimiz muvaffakiyetlerden çabuk ser-mest olur, uğradığımız müşkülattan çabuk meyus oluruz. Onun için- tabir-i meşhuru ile: O eski sevdalardan vazgeçeriz. Terakki edebilmek için bu hallere nihayet vermeli; kendimiz de "sebatkârâne say" hasletinin tenemmiyesine çalışmalıyız. Ve-l-hâsıl intizam perverâne sebatkârâne bir surette sa'y ve gayret... te efendiler fikrimce en çok muhtaç olduğumuz haslet budur. Bu hasleti evvelâ kendinizde ve sonra terbiyelerini der-uhde edeceğiniz evlâdi vatanda tenemmiyeye ihtimam etmek sizin için pek mühim bir vazife-i vataniyedir. Bu vazifeden sizi haberdar etmek, bunu kemal hevâhiş ve tehalükle ifa etmenizi temine kâfidir zannederim(Sâtı Bey, 1910a. s.45-47).

Sâtı Bey "Ümit ve Azim" başlıklı makalesinde ise Avrupa milletlerinin zeka ve kabiliyetleri ile bizim zeka ve kabiliyetlerimiz arasında her hangi bir farkın olmadığını ancak onların iş hususunda ve iş başında daha iyi çalıştıkları ve daha başarılı olduklarını şu ifadelerle izah etmiştir.

Arkadaşlarımızdan bir kısmına üç dört ay evvel fenni terbiye dersinde bir münasebetle demiştim ki "konsoloslar ve seyahatlerde görüştüüm ecnebi zabitanla devamlı münasebette bulundum onlar bizden bizdekilerden daha fazla bir zeka daha fazla bir kabiliyet görmedim şu kadardı var ki iş hususunda iş başında onların pek baya kafalı olanlarında bile fevkalade büyük bir tevafuk buldum. Onlar daha Bir surette çalışıyor daha ameli oluyor ve düşünüyor bu sayede bu ve sebeple muvaffak oluyor onların muvaffakiyetleri ve terakkileri hep bundan ve iltizamları ve usullerinden doğuyor. Avrupalılarda bizden daha ziyade zeka, daha ziyade istidat yoktur. "Tayin edildiğim mekteplerdeki muallimler baba daha mektebi gezdirmeden evvel bizim çocuklarda öyle kafa aramayız vereceğiniz dersi ezberlettirebilerseniz bilirsiniz ki kendinizi bahtiyar sayınız demişlerdi. O günden beri kulakların hep buna benzer iddialarla dolmuştur bizde hemen herkes her muallim bilir bilmez buna benzer iddialarda bulunur kendi iktidarsızlığımın kendi azimsizliğimizin neticelerinden çocukların kabiliyetlerini mesul tutarız. Çocuklar dünyanın yer tarafında çocuktur. Ve bizim çocukların çocukluk hususunda başka milletlerin çocuklarından farkı yoktur(Sâtı Bey, 1910b. s. 101-105).

Sâtı Bey Ümit ve azim konusunda öneri olarak dikkate alınması gereken nokta olarak şunları belirtmiştir.

Efendiler iyi biliniz ki etraftaki milletler suratla ilerledi ve halada ilerliyorlar biz onlara nispetle her hususta ve bir hassa maarif hususunda pek geri kaldık. Bulgaristan'ın, Romanya'nın hatta Japonya'nın az bir müddet zarfında Muaffak olduğu ıslahat ve terakkیات buna bir delildir. Onun için efendiler azim ve ümitlerimizi hiçbir sebeple sarsmamalıyız katiyen biliniz ki azim ve ümit muvaffakiyetin esas şartıdır ve birbirinden gayri kabildir. Azim olmadıkça ümit, ümit olmadıkça azim olamaz. Ümitsizlik azmin en kuvvetli düşmanıdır en kati derecede bir azim sahibi olmalıyız (Sâtı Bey, 1910b. s. 105-107).

2- "Bizde Maarif Nasıl Telakki Ediliyor?"

İsmail Hakkı Bey, "Bizde maarif nasıl telakki ediliyor?" Konusunda geniş bir izahatta bulunarak. Bizdeki geleneklerin ve geleneksel düşünmenin eğitim ve öğretime vermiş olduğu zararları şu şekilde ifade etmiştir;

"Bütün vazifesini babasından hocasından gördüğünü yapmaktan ibaret sanmış ve doğru veya öyle farz etmiş olan eski kafalı muallimlerin fikrince tedriste gaye: okutup yazdırmak tevsi malumat ettirmekten ibarettir. Okutup yazdırmakla tevsi malumat işte size iki terkip ki memleketin maarifini mekteplerini maarifinde mekteplerinde emellerini, gayelerini asırlarca ezmiş yutmuştur. Yine okutup yazdırma âdeti merak iledir ki babalarımıza henüz 4 yaşında iken mahalle mektebine başlayan bizlere birer elifba cüzü almışlardır. Tedrisin bizde okutup yazdırmak veya elifbayı bitirdi, umumiye çıktı, Mushaf okuyor" haberleriyle işaret ede gelmiştir"(İsmail Hakkı, 1915, s.34-35).

İsmail Hakkı Bey memleketimizdeki tedrisatın mevcut durumunu ve gayesini ise şu sözlerle ifade etmeye çalışmıştır.

Memleketimizde tedrisatın basit bir imla ve kıraat meselesi şeklinde anlaşılması yalnız mahalle mekteplerine garabeti değil, daha yüksek mekteplerimizin hüsniyetli mesaiyi sini hiç mahkûm eden bir felakettir. Elifba ile tecvit mahalle mektebi hocası için öyle bir vakıf bir mirastır. Kitapsız tedris notsuz ders bizim mekteplerimizde hiç anlaşılmayan, inanılmayan bir şeydir. Onun için nerede bir mektep görsem ne okuttuğunu sorar nerede bir talebe görsek ne okuduğunu anlamak isteriz. Okutucu yazdırıcı mektepler açmak, bu mektepler içinde okur yazar adamlar yetiştirmek sanki maarifimizin miktaratı bu iki cümlemin delaleatine bağlıdır. En ezberci adamlar bile okumak yazmak sayesinde efendi oluyorlar, zekâlarına rağmen okuması yazması olmayanlar cahil kalıyorlar. Tedrisatta

gayenin okutup yazdırma olmadığını söyleyerek katiyen mekteplerde okutup yazdırmanın lazım olmadığını iddia etmiyoruz. Yalnız bunun aynı zamanda okuma yazmanın kâfi olmayacağını anlatmak istiyoruz. Okuyup yazma bir insan için nasıl kâfi olabilir ki; bu tedrisatın gayesi değil, tahsilin aletidir. Okuyup yazma okutup yazdırma için değil her şeyden evvel, her şeyde ziyade ilmi terbiye içindir. Çünkü tedrisatta hem ilmi, hemde mümarese vardır. Bir tedris ki mahalle mekteplerinde birçok mekteplerimizde olduğu gibi yalnız kıraat yazı dersi içinde kalmıştır. Onun ilmi ve irfanı ile hiçbir münasebeti yoktur. Çünkü ilmin şartı anlamak, tanımak öğrenmek, hatırda tutmaktır. Yine bir tedris ki insana ilmi malumat veriyor. Fakat bu ilim ve irfanı kafaya takıyor. Hiçbir kanaati, hiçbir mümasere ve muhakeme ile sokmuyor. İnandırarak, sevdirek düşündürerek öğretmiyor. O tedrisin belki ayaklı kütüphaneleri malumatı mahfazaları yapmak hususunda bir tesiri olabilir. Fakat hiçbir zaman düşünen, bulan, değiştiren kafaları yapamaz. Onun içindir ki tedris hem bir ilim hem de bir terbiye meselesidir (İsmail Hakkı, 1915, s.36).

İsmail Hakkı Bey Tedrisatın gayesinin ne olması gerektiği konusunda ise eğitimcilerle şunları tavsiye etmiştir.

Öğrenilmeyen dersler hazmedilemez. Hazmedilemeyen dersler ise terbiye etmez. Maalesef bizde tedrisatın yanlış telakkisi ne bu ilmi ne de bu terbiyeyi vermiştir. Mekteplerimizde okunan hesap hendese, coğrafya ve tarih gibi birçok derslerin gayesi hesap, hendese, coğrafya, tarih, hakiki manasıyla bilir kafalar yetiştirmek değil bu kafaları sayılan bu derslerin kitaplarında yazılan birtakım kelimelerini tabirlerle dillendirmek cümlelerle tezyin etmektir. Gençlerimizin alışveriş hesabını yapmadan masanın ortası ölçmeden memleketin haritasını kullanmadan ecdadının medeniyetini bilmeden gerçek bir tahsil yapmış olamaz. Senelerce mahalle mekteplerimiz medreselerimiz hatta tali müesseselerimiz çocukluğun gençliğin cismani ruhi hürriyeti için bir maktul, gençliğin fikri ve hissi inkişafına mezar teşkil etmiştir. Bir maarif, bir talim ve tedris bir terbiye-i teşkil ancak ilmi ruhi şeraitte müessir olabilir. Mahalle mektebinde tutunuz da âli müesseselere kadar kafa sallatmak ve birtakım tabirleri düsturları ezberletmekten ibaret olan sakat ve yanlış usulü tedrisiyle terakki edecek bir zekâ ve ilim yoktur. Maarifi umumiyemiz bu şekilde bu şartlarda kaldıkça Anadolu'nun, Rumeli'nin en ücra köşelerinde bile intişar etse bile cemiyetin hayatında ruhunda hiçbir tahvil hiçbir terakki vücuda gelmez. "Maarifin " amili terakkidir. Fakat bunun ciddi hakiki bir maarif olması şarttır. Yine memleketimizde tedrisatın okutup yazdırmadan ibaret telakki edilmesinin neticesidir ki " ilmin vasıtasını

yalnız kitaplar zanneden muallimler talebelere ellerini gözerini kafalarını kitaba matbuata mugayyer olan her şeyden her vasıttan her muhitten uzaklaştırarak hakiki ilme hakiki hayata tamamıyla bigâne kalıyorlar. Kitapları kitabı mukaddes gibi muhterem görüyorlar bütün tedris hayatında bu kitapların içinden çıkamadıkları gibi hariçten hiçbir şeyi de sokamıyorlar. bu suretle gençlik kapalı ve karanlık bir ufuk içinde şüphe ve tereddüt ile yaşıyor ve bütün kitapçı ezberci tedrisatın gayesi müellifin fikirleri, kanaatleri, tasfiyeleri hatta tabirleri ibareleri için, birer basma kalıp yetiştirmekten ibaret kalıyor(İsmail Hakkı, 1915, s.37).

İsmail Hakkı Bey'e göre, mahalle mekteplerinden âli müesseselere kadar tahsil isteyen feyiz alsın diye gönderdiğimiz gençler akılı kısa fikri kısa diktesiz beyinsiz kalpsiz imansız beceriksiz olarak teşkil ediyor. Memleketimizde tedrisatın gayesi "fikri terbiye ve hayata hazırlamak manasında" anlaşılmış olsaydı bugünkü usulü tedrisimizi pek ağır töhmet altında ezildiğini görecektik. Fakat memleketin tedris ve usulden anladığını bu değil, yalnız okutmak yazdırmak ve yalnız ezberletmektir. Bizim tedrisatımızın sefaletten mes'ul olması lazım gelen elbette mahalle imamlığından mektep hocalığına gelen, kalem kâtipliğinden sultani muallimliğine geçen gençlerimiz ihtiyarlarımız değil memlekette tedris usulünün tedris sanatının bir meslek, bir ilim, bir fen olarak ortaya koymamış olan akıllılarımızdadır. Bugün mahalle mektebinde elinde sopası yüzlerce çocuğa eli çalışan ihtiyar hoca ne rüştiyede ne idadide ne de sultanide kitabını mektep kitabını okutan ezberleten mümkün olduğu kadar çok okutan ve ezberleten gençler mesul değildir. Onlar bugün yaptıklarından başka bir şey yapsalardı asıl o zaman ahlaken vicdanen mesul olmaları lazım gelirdi. Memlekette talim ve terbiye mektep, usulü hakkında yaşayan eski kanaatleri değiştiriniz bu sayede mektepler de usullerle beraber değişir. O yüzden anlaşılmayan hazmedilmemiş kanaat şekline girmemiş bir tahsil onu taşıyanın ne kıymetine ne de sermayesine sahip olabilir. Anlaşılmadan okunan ezberlenen bahisler ilmin sahibine hiçbir hakiki sermaye bırakmaz. Böyle bir ilmin akla fikre bir tesiri yoktur. Çocuklarımızı memleketin anladığı bir mana ile istediğiniz kadar okutunuz âlim ediniz bu ilim hazmedilmemiş zihinlerinde bir kanaat uyanmamış onların ne akılları ne fikirleri ne de işleri hayatları zerre kadar değişmeyecektir. Belki daha kör, daha korkak ve bir kat daha aciz mahkûm kalacaktır (İsmail Hakkı, 1915, s.38-39).

3- “Mekteplerde İnzibat ve Ahlaki Seciyeyi Takviye”

Muallim Halil Fikret (Kanat) “**Mekteplerde İnzibat Ve Ahlaki Seciyeyi Takviye**” konusunda duygu, düşünce ve fikirlerini şu şekilde açıklamaya çalışmıştır.

Mektepleri herhangi bir cemiyetin küçük mukayesesinde bir numarası iye tarif edenler pek mühim bir hakikati izhar ve ifşa eylemişlerdir. Bir milletin istikbalini mekteplerde, mektebin usulü tadrisi inzibatını da tetkik ve keşfeylemek, bir milletin doğru veya eğri yola gittiğini küçüklerin aldıkları mektep terbiyesinde takip etmek mümkündür. Çünkü bir milletin vücudu, kalbi ve dimağı mekteplerdir. Mektep ile cemiyet hayatı arasında birçok hususlarda sıkı bir münasebet vardır. . Mekteplerin şimdiki şekli ile bundan bir asır evvelkilerin şekli ve tarzı idarelere arasında büyük bir fark vardır. Eski zaman mektepleri müdür ve birkaç muallim bütün bir mektebi her şey mektep talimatnameleri ile sıkı bir istibdat altında tutuyor. Çocukların keyiflerine göre idare ediyorlard (Halil Fikret, 1919a, s.152).

H. Fikret, eski ve yeni mektep arasındaki mukayese ne ise, ebeveynlerin eskiden okuldan beklentileri ve yeni mekteplerden beklentilerini arasındaki mukayesenin aynı olduğunu ifade ederek, siyasetçilerin nasıl cemiyet hayatında siyasi olarak etkili ise mektepte de muallimlerin etkili olduğunu belirtmiştir. Yeni gelişen okullarda bir milletin ıslahı ve takviyesi için üç şeyin öneminin anlaşıldığından bahsetmiştir (Halil Fikret, 1919a, s.153).

Sağlam bir vücut, işlenmiş bir dimağ, ahlaki sağlam bir idaredir. Bu üç cereyandan hangisini tercih edileceği mekteplerde bu üçünden hangisini takip edileceği münakaşa edilmiştir. Biz on seneden beri meşrutiyet inkılâbı içinde de mekteplerimizin sıkı olan bir istibdat altında yaşıyoruz. Böyle olduğu halde mekteplerden çıkacak neslin haysiyet ve izzeti nefis sahibi olmasını adil, cesur, vazifeperver, namuskâr, hâsılı ahlaki seciyeli olmasını istiyoruz. Fakat düşünmüyoruz ki hali hazır mektepler teşkilatı dâhiliyeleri çocukların ahlaksız olmaları için lazım gelen usaflı belîğ, mabeli camiadır. İptidai mekteplerimizin en mükemmelinden çok met edilen Galatasaray sultanisine kadar ekseriye mekteplerimiz çocukları tabii istemeyerek ahlaksız yetiştirmeye elden geldiği kadar çalışıyorlar. İyi aile terbiyesi görmüş yani, küçüklük zamanında fena itiyat ve taklitlerinden uzak bulundurulmuş, bir çocuğu en ziyade methi sena edilen zukur ve inas mekteplerimizden birine kaydediniz. Göreceksiniz ki o zavallı çocuklar istemeye-

rek mektebin fena muhitinde bir iki hafta zarfında birçok fena itiyatlarla aşılırlar (Halil Fikret, 1919a, s.154).

H. F. Kanat Türkiye’de mektepler namuna yapılan ıslahatların bilhas- sa çocukların fazla bilgi edinmesini zorunlu kıldığını, ders programları- na fazla bilgi ilave ederek malumatlı veya malumatsız muallimlerle ço- cukların dimağlarını yormanın eğitim alanında yapılan ıslahatların esa- sını teşkil ettiğini ifade etmiştir.

Mektebi ikmal ederek hayatı cemiyette her hangi bir mesleğe girenler mektep- te öğrendikleri hayvanatın, nebatatın, tabiatın, hıfzıssıhhanın, hikmeti tabiye- nin, kimyanın usulü defterin, mihanikin, mantık ve felsefenin birkaç mühim faslından başka zihninde bir şey kalacak mıdır? İtiraf ederim ki mektepler talebe- ye istiadat hakikatlerinin keşfi ve istihracı için malumatı umumiyeye vermekle mükelleftirler. Lakin talebeye malumatı umumiyeye verebilecek diye dünyadaki bütün ulumu tafsilatıyla öğretmek, malumatı umumiyeye vermeye hiç de benze- mez. Bilakis bu hal çocukları baş döndürücü bir cereyanda sersem etmekten başka bir fayda tevhit eylemez. Derslerden az çok istifade etmek için muallimler tedris ettikleri ulumun bi hak ehli olmalıdır. Yoksa sırf vazifesini yapmış olmak için müfredat programlarına tevfihi hareket ederek kitaplardan aynı ezber dere- cesinde okumak bunu bin müşkülle terleyerek talebeye anlatmak bir cihetten kendilerini fazla yormak diğer cihetten talebeyi o ilimde sathi malûmattar etmek- ten başka bir netice vermez. Malumdur ki tedris, yalnız kuru ve ruhsuz bir an- latmaktan tedristen muallimin malik olduğu malumatın menfiyal bir surette ihaza ve kabulünden ibaret değildir. Ders bir cisim değildir ki biri tarafından diğerine şöylece verilebilsin. Bilakis tedris bir amel bir faaliyettir. Tedris ancak dâhili bir nüfuz ve tesir yapmakta faydalı olur. Vakıa muallimin ağzından çıkan sedalar talebeye verilir. Bu sedalar ise kelimeler cümleler ve düsturlardır. Bunla- rı talebe teker teker muallimin ağzından çıktığı gibi tekrar edebilir (Halil Fikret, 1919a, s.155).

H. F. Kanat’a göre biz, memleketimizde akıllı ve kurnaz zekâlardan ziyade ahlaklı ve seciyeli adamlara muhtacız. Vicdandan mahrum kuv- vetli zekâların bizce faydası memleketimizi daha seri bir surette geriye sürüklemekten başka bir netice veremez. Zira vicdanı ahlakiyesi, seciyesi tenemmiye edilmemiş zekâlar, istifadeyi zatiyeleri için milletin kanını emmekten başka bir işe yaramaz. Mektepler de ahlaklı, sağlam iradeli adamlar yetiştirmek için evvela tedrisatın terbiyevi olması lazımdır.

Bundan başka mekteplerin inzibatında da yeni bir takım esasatı tatbik edilmesi icap eder (Halil Fikret, 1919a, s.154).

H.F. Kanat, mekteplerde inzibat ve ahlaki seciyeyi takviye için bir cemiyette lazım olan ilk şeyin intizam olduğunu, cemiyet dâhilinde hakıyla iş görebilmek, çalışmak için intizamın lüzumu üzerinde durmuştur (Halil Fikret, 1919b, s.218).

Mürebbi ve mürebbiler nazarında çocuk bizzat gayedir ve terbiye alemi münhasıran çocuğun ferdiyeti hatırı için bulunmuş ve keşfedilmiştir. Cemiyet kendi gayelerine göre çocukları yetiştirmek hakkına malik değildir. Münferit terbiyecilere göre müdafaa ettikleri noktalar şunlardır (Halil Fikret, 1919b, s.219).

1- *Dünyada şahsiyetlerin çoğalmasını temin etmek*
2- *Çocukların ferdiyetlerine dokunulmamak ve bunu terbiyei esas olarak kabul etmek*

3- *Mekteplerde tatbik edilen usulü terbiye ve inzibatın yerine hiçbir kayıt ve şarta tabi olmayacak surette çocukları serbest bırakmaktır. Bu üç özellik arasında dikkat çekenf" Ferdiyet ve şahsiyet " mef'unlarıdır. Bunlar şahsiyetlerin zukurunu, ferdiyetlerin nihayetsiz serbestîsine merbut addedilirler.*

H.F. Kanat Mekteplerde uygulanan sıkı inzibatın ve terbiye usulleri çocukları şahsiyetlerinin teşkiline mani olduğunun kabul edilmesi gerektiği üzerinde durarak. *Hayatta ferdiyet perişaniyettir, kararsızlıktır, halden memnun olmamaktır. Seciye-i şahsiyet ise temerküzdür, ahenktir, deruni kuvvet ve hiddettir. Mekteplerde çocukların ferdiyetlerini ferdi istiadat ve temayüllerini ve mizaçlarını göz önünde bulunduralım, onlara lazım olduğu kadar serbesti de verelim. Burada serbestîden anlaşılan başıboş bırakmak, itaat ve amiriyeti büsbütün ortadan kaldırmak hiçbir zaman kabul edilemez. Aksi takdirde çocuklar cemiyet hayatında insanların en fenası olmak mahkûmiyetinde olur. Onlar daha küçük iken mücadeleyi hayatta galip gelmeye yardım edecek büyük bir silahla teçhiz etmek icap eder ki o da kuvvetli bir iradedir, seciyedir (Halil Fikret, 1919b, s.221).*

Seciyenin ve şahsiyenin gelişimi için makul bir inzibat ve itaatin olması gerekir. Lakin mekteplerimizdeki itaat körü körüne itaattir. Neden itaat ettiğini bilmediği için bu zararlıdır. Bu tip itaatlerin olduğu yerde bir isyan hissi, arzusuzluk ve sıkıntı mevcuttur. Körü körüne itaate mecbur olanlar izzeti nefislerinin kırıldığını hissederler. Bu tip itaatlerden şahsiyet meydana gelmez. Bizim itaat dediğimiz şey kalbi ve deruni ol-

malıdır. Mekteplerin inzibatına müteallik hususatta çocukları daima korkutan emirat hissini ve muallim ile talebe arasında itimatsızlığın en bariz alametlerinden mahdut olan bir çocuk... Kendiliğinden kalkacağı ve bunların yerine babalık, ağabeylik, hükmünde, daima sevilen ve hürmet edilen bir emiriyat kaim olacağı ve onlara daha zaide ehemmiyet ve itimat edilir ki evvelkinden çok daha fazla ve fakat makul ve mantıki birçok serbesti bahşedeceği tabidir (Halil Fikret, 1919b, s.224).

İşte, inzibatı mümkün mertebe serbesti ve birçok içtimai teşkilatı cemii olan bu gibi mektepler cemiyete şahsiyetli ve ahlaklı seciyeli adamlar yetiştirebilir. Bu mektebin ilk numunesini Amerika'da görüyoruz. Buru da bizim için öğrenilecek çok şeyler vardır. Bunun için bu yeni sistem mektepler hakkında bilgi vermek yararlıdır. Amerika'da bu nevi mekattip "hükümet içinde hükümet" denmeye layıktır. Bu mekteplerin kişisel seciyeyi kuvvetlendirecek birçok tertibatı vardır. Talebenin mektep dâhilinde izzeti nefsi her şeyden ziyade muhterem addedilmiştir. Muallim ile talebe arasındaki münasebet bir darülfünun profesörü ile darülfünun talebesi arasındaki münasebet kadar dostane ve samimidir. Muallim talebesine "centilmen" gibi muamele etmektedir. İzzeti nefsi kırarak sert kumandan lisanı bu mekteplerin programında yoktur. İnzibata müteallik her hangi bir mesele "sınıfı efkarı umumiyesi" ile halledilir. Bu sayede sınıflarda iyilerden müteşekkil ve muallim himayesine mazhar olan bir ekseriyet fenalığa meyli olanları fenalık işlemekten men eder (Halil Fikret, 1919b, s.226).

H.F. Kanat, konuyla ilgili olarak yabancı ülkelerdeki uygulanan sistemler hakkında örnekler vermiştir. Alman mürebbilerinden Krschensteiner'in fikirlerinden esinlenerek "çocukların şahsiyet sahibi olmalarının yalnız bir surette mümkün görüyor ki o da çocukların iyi bir muhit dâhilinde yaşaması, çok iyi bir mürebbiyenin idaresi altında bulunması ve bilhassa onların bir gruba dahil olmasını yani zekaca, ahlakça, idarece fevkalade müstait çocuklardan müteşekkil olmasını önermiştir. "Ferdiyet" ve "şahsiyet" mefhumlarının daima bir birine karıştırılmaması gerektiği hususunda ise Ellen Key'in "Çocuk Asrı" Gurlet'in "Şahsiyeti Terbiyesi" kitaplarının incelenmesi gerektiğini ifade etmiştir (Halil Fikret, 1919b, s.227). H.F.Kanat ceza konusunda ise, Amerika ve Avrupa mekteplerinde umumiyetle cismani ve ağır cezaların, şiddetli muamelelerin kaldırıldığını belirterek, Amerikan mekteplerindeki cezalarda tale-

benin izzeti nefsinı kırmamalarına dikkat edildiğini, ayrıca talebeyi bir an evvel “mesuliyeti zihniye “ sorumluluk sahibi yapmaya alıştırmak için “kendi kendini idare “ (*selfgovernment*) edecek talimatnameler yapmalarına izin verilerek onlara bizzat yapabilecekleri bir çok mesuliyetli vazifelerin verildiğini aktarmıştır. Hürriyeti serbest yeni sistem Wilson Gill’in tesis eylediği School City de daha esaslı bir şekilde düşünülmüştür. Bu mektepler küçük hükümetlerdir. Bu mektep ilk defa olarak pek arsız ve haşere çocuklarla dolu olan Amerika şehirlerinin amele mahallelerindeki iptidai talebesine mahsus olarak açılmıştır. Bu mektebin çocukları o derece haşere idilerdi ki teneffüs zamanları bir fenalığa meydan vermemeleri için ilk zamanlarda okul bahçesinde polisler dolaşırdı. Bu tip mekteplerin küşadından bir müddet sonra talebenin haşarı davranışları azalmış birkaç sen sonra aynı usul İngiltere, İsviçre ve Almanya’da başarı ile tatbik edilmeye başlanmıştır. Wilson Gill mekteplerinde talebe kendi kanunlarını kendisinin tayin ve tespitiyle birlikte bu mekteplerde Froebel usulü tatbik edilmiştir. Bu yeni sistemin kurucusu olan Mr. Wilson Gill’in amacı genişçe açıklanmıştır. Bu yeni sistem okulu kendi kendini idare sayesinde mekteplerin idaresi de sağlanmıştır (Halil Fikret, 1919b, s.227-28).

Sonuç

İncelenen dönemde özellikle gerilemenin nedenleri eğitimin gereğinin anlaşılmasına bağlanmıştır. Eğitimin de özellikle öğrencilere, kararlılık ve sebat, sorumluluk, kişilik, karakter, ahlak, fen eğitimi, kendine güven konusunda yararlı olmadığı görülmüştür.

Eğitimde bireylere yararlı olmanın nedenleri olarak ta geleneksel görüş ve uygulamalar, çocukların gelişim seviyelerine uygun olmayan eğitim programlarının ya çok basit yada çok teferruatlı(bilgi yüklü) olması, derslerin işlenişi sırasında kullanılan öğretim ilke ve yöntemlerin günün gereklerine cevap verememesi ifade edilmiştir. Yazılarda dikkat çeken diğer önemli bir noktada öğretmenlerin nitelikleri ve yeterlilikleri sorunu olmuştur. Günümüz Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlığının konusu olan kişilik ve şahsiyet, dayak ve ceza, öğrenci profili, sınıf yönetimi, öğretim ilke ve yöntemleri konularının çağdaş pedagojik anlayışa uygun olarak işlenmiştir. Neredeyse bir asır önce yazılan bu yazıların

önemi, yazıldığı dönemin eğitim ortamı özellikleri ile günümüz eğitim ortamları özellikleri ile benzerlik göstermesidir. Ayrıca yazılardan ziyade yazıları kaleme alan kişilerin günümüz eğitim problemlerine yönelik 21. Yüzyıl eğitim becerilerinin gerektirdiği özelliklere benzer fikirler sunmaları ileri görüşlülüğün bir neticesi olarak değerlendirilebilir.

Kaynakça

- Baltacıoğlu, İsmail H. (1915). “ Bizde Maarif Nasıl Telakki Ediliyor?” *Tedrisat Mecmuası*, Yıl 5, Sayı 28-2, Cilt 5, 7 Nisan 1331(1915), S.34-39.
- Kanat, Halil F. (1919). “Mekteplerde İnzibat Ve Ahlaki Seciyeyi Takviye 2”, *Tedrisat Mecmuası*, Yıl 10, Sayı 47-4, Ağustos 1919, S. 218-228.
- Kanat, Halil F. (1919). “Mekteplerde İnzibat Ve Ahlaki Seciyeyi Takviye”, *Tedrisat Mecmuası*, Yıl 10, Sayı 46-3, 10 Temmuz 1919, S.152-157.
- Karagöz, S., Duman, T. (2014). 1908-1928 Yılları Arası Süreli Yayınlarda Yer Alan Eğitim Görüşleri Ve Öneriler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 7. Sayı: 35, S.576-594. Issn: 1307-9581.
- Sâti, M. (1910). “Ne İçin Geri Kaldık” *Tedrisat-I İptidaiye Mecmuası*. Sayı 2, Yıl 1, 1 Mart 1326 (1910), S: 37-46.
- Sati, M. (1910). “Ümit Ve Azim” *Tedrisat-I İptidaiye Mecmuası*. Sayı 4, Yıl 1, 15 Mayıs 1326 (1910), S: 101-107.

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Karagöz, S. (2014). Çağdaş Pedagojik Anlayışa Uygun Üç Düşünür Ve Üç Yazı (1910-1919):(Sâti Bey, İsmail Hakkı (Baltacıoğlu), Halil Fikret (Kanat)). *OPUS - Türkiye Sosyal Politika ve Çalışma Hayatı Araştırmaları Dergisi*, 4(7) s.83-99